

Idaho Estaduko Sekretario den Pete T. Cenarrusa Euskal Errian

Zeruko Argia, 445. zk., 1971-09-12: 1.

Ipar-Amerikako periodista bat arritu egiten da (Michael McCrery, "Cenarrusa and other revolutionaries", *Intermountain Observer*, 1971 garrengo urtarrilak 30) Cenarrusa bezalako politiko "konserbadoreak" auzi batzutan ain nabarmen ezkertiar-edo agertzea. Esate baterako: joan den abenduko gertaera negargarriak direla eta Cenarrusa jaunak egunerokoei egin zizkien azalpenak. Nola –galdetzen dio bere buruari (irakurleenei galde nahiz) onelako kontradizioa? Eta (bere irakurleek entzun dezaten) erantzuten dio berehalaxe bere buruari: *Ipar amerikar bezala* konserbadore delako, eta *Euskaldun bezala*, ez.

Noski –diot nik– gizonak noiz-nolari dagokion erantzuna zor dio: zuzenbide-giro batean, *gizatasuna* adikor, otzan eta pakezale izanez erakusten du, eta indarkeriak gaiztotuta daukan giro batean, berriz, "ezigaitz", "biurri" eta matxino izanez. Ala, *Peter Thomas Zenarruzabeitia* (laburrago esateko Pete T. Cenarrusa) noiz-nolari *ipar-amerikar* eta *euskotar* bezala garaiz-garai gizonki erantzun diolako agertu da kontradizioa dirudien zori ontan; baiña gizon bezala jarraiki jokatu du.

Gizon hauxe da bere emazte Freda-rekin illabete osoan gure artean izan duguna.

- 2 -

Pete T. Cenarrusa (53 urte) Ipar Ameriketako Idaho Estaduan *Secretary of State* da.

Ez da, gero, Gobernadorearen Sekretario, Gobernadorea bera bezalaxe erriak aukeratutako eta onen urren-Ofiziala baizik. Ez da onetara kolpetik (behatzaz-edo) sasi aukeratua izan; bi urtetarako bederatzi bider segidan (18 urtean) Idahoko Kongresorako aukeratua izan eta gero, iru aldiz (sei urte) *Speaker of the House* edo Kongresuko Lehendakari izana da, eta lehen autatua izan den Estaduko Batzar Nagusiaren Lehendakaria edo *Chairman of the Council* ere bai; alaxe, 1967an garai ortan *Secretary of State* zena il zenean, Cenarrusa jauna izan zen goi maillako aginte orretarako aukeratua, eta azkenik, iru urte eta erdiko epea bete eta geroko (1969) auteskundeetan botoz (bere urren zetorrenari alde aundia atereaz) beste lau urtetarako, 1973 arte, berriz ere *Secretary of State* bezala aukeratua izan da.

Ez da, beraz, euskotar jatorriko eta euskaldun den amerikar hau nolanhiko gizona.

- 3 -

- Baiña, nondik norako *euskalduna* da *amerikar* hau?

– Gurasoak bizkaitarrak ditu Aita Munitibarrekoa, eta ama, Gernikakoa. Aita izan zen lehen Idahora joan zena (1907); egurgintzan saio bat egin eta gero artzantzan jerriz zenean, muñitibarra bakarrik sentitu zen nonbait eta andregai bereganatzeko asmoa artu zuen; an etorri zitzaion itsaso galant eta larri aren bizkarrean (pixka bat izututa, noski) gernikarra (1910). Idahon ezkondu ziren. Bost seme-alaba izan zituzten: iru alaba eta bi seme; semeetan zaharrenari *Peter Thomas* jarri zioten izena, eta gero, laburtzeko, *Pete* ("Pit" irakurri) deitu. Nesketako bat kotxe-ez-behar batean il zen 1939an. Gaiñontzekoak, aita (83 urte urrian), ama (80 azaroan) eta guzti Idahon bertan bizi dira. Eta ez dira sendiko bakarrak: Idahora joan ziren aitaren iru anaietatik gazteena bizi da, eta artzantzan ari da.

Peter bera ere (anaia eta kuñatua lagun dituala) irurogei urte oietako artzantzari jarraituaz ardi negozioan ari da oraindik.

Pete eta Fredra-k 22 urteko seme bakarra dute: Joe, joan den urtean Landagoien-en euskeraz ikasten izana da, eta aitona-amonon lurrak lilluratuta Idahora itzulia. Seme hau, aita bezala, University of Idaho-n graduatua da, eta aita bezala egazlaria (Pete-k gerra denboran eta gero 15.000 ordu egan egiña da), eta berak, semeak. Joek, bialdu ditu aurten gurasoak ezagutzen ez zuten Euskal Errira.

– Eta zer? –galdetzen diot.

– Semeak arrazoi zuala –dio, nik jaso ezin dudana barru-barruko gernikar kurpil bizi batean– erri hau oso ederra dela. Nere gurasoak joan ezker behin etorri ziran 1949an, eta neronei mutil kozkorra nintzenetik ametsetan nerabilen nere aita-amon erria ezagutzeko irrikatzen nengoen, eta ara ametsak mamitu.

– Eta zure gurasoen baserrietara eldu zeranean?

– Ba, Muñitibarreko baserria aita esan bezalakotxea arkitu dut; ate gainean baserria eraiki zutenean urtea: "1776", ikusi nuanean bihotz ukitu bat senti nuen, urte hauxe baita (amerikarrak aintziñateari dioten mireste nabarmena begietan) Ipar Amerikak askatasuna oiukatu zuen urtea!... Ba ahal dakizu John Adams-ek (1735-1826, bigarren Lehendakaria) Euskal Erriaz itz gogoangarriak esan zituela (*A Defense of the Constitution of the Government of the United States*) eta Ipar Ameriketako Konstituzioa egiteko euskaldunen lege zaharretatik zerbait artu zutela?... Gero, Gernikako amaren jaiotetxea, berriz, "Ondiz" baserria, 15garren gizaldian eraikia izan zen!, eta oraindik zutik!!

– Colon-en Ameriketa begiztatu aurrekoa –diot neronek.

– Bai!

– Iñor bizi ahal da orain "Ondiz"en?

– Izeba bertan bizi dut, eta lehengusuak ere bai... Antxe bildu giñen denok mahaian, eta amaika biotz-mugida sentitu nuen bazkari luze ontan; gurasoak itsasoz bostaldean daudela ondo jakin arren, antxe ikusi nituen lengusuen begietan, oien par eta esakunetan!... Ez da erreza, ez, egun oietan sentitu ditudan bihozkadak itzez adieraztea.

– Zure emazteak ezer ulertzerik ez, ordea...

– Sentimentuak bai, noski, izkuntzarik ez, ala ere, eta itzulpenak egiten banuen nik lan franko; euskeraz ikasten asia da Freda, eta orain ere ortxe dabil Jon Oñatibiaren liburuaz lanean, baiña denbora behar du.

– Eta Muñitibarren?

- Beste orrenbeste, noski: elkarri begira jarri eta ametsetan bezala izketan...
- Bilbon ere aurkitu zenituen senide batzuk, neroni aurrean ninduzun-eta.
- Bai, Euskaltzaindiko etxean zai zeuden aiek nere lehengusuak dira; Las Arenasen bizi direnak, eta zure maliziak dioen bezelaxe, nik euskeraz egin eta aiek nik ezagutzen ez dudan gaztelaniaz erantzun zidaten; odol berekoak eta uler ezin!... Portugaleten bizi diren lehengusuak gorde dute euskera, baiño beste oiek ez... Zer derizkiozu?!... -galdetzen dit arriturik.
- Ori!... Zure lehengusu oiek, beste askok bezala, Euskal Erritik atera gabe galdu dute itza, eta zuk, Ipar Ameriketara jaio, asi eta ezia zeren arren, eta orain arte oneratu ez bazera ere, gorde duzu gure erriaren muiña!... Eta nik galdetzen dizut orain: nola?... Zer da zuretzat, zure gurasoen eta oraindik zugar bizi den izkuntza?
- Ba, gauza aundi bat... Euskera izan da nere lehengo izkuntza; sei urte arte ez nuen ama-aitagandik beste itz biderik jaso, eta bihotz-bihotzean itsasi zitzaidan betiko... Lehen mailako eskolara eramanez nindutenean, ingeles tantik ere ez nekien, eta kosta zitzaidan, noski. Geroztik, eskolan inglesa eta etxean euskera erabiltzen genduen.
- Noiz arte?
- Ez dakit... Noizpait anai artekoa eta aitarekin (aitak oso ondo ikasi baitzuen inglesa) ingelesez asi giñen baiña amagaz ezin dugu orain ere euskeraz besterik egin.
- Zer maillatako izkuntza da euskera zuretzat?
- Lehen-lehengoa; inglesa dut aberatsena, noski, baiña euskeraz itz egiten dut sakonen, eta askotan euskeraz pentsatzen sumatzen dut nere burua, nola-nahi euskerak lagundu dit pentsabiderako beste zabalera bat arkitzen.
- Zure senidez kanpora euskeraz egiteko aukerarik da ahal duzu?
- Bai, noski, eta maiz aritzen naiz ango euskaldunekin euskeraz.

- 4 -

- Zenbat euskaldun dago Idahon, eta zer egiten dute?
- Ogeiren bat mila bagera Idahon; Nevadan beste orrenbeste bai; eta Ipar Ameriketako sartalde-lurretan 50.000etik 100.000ra izango gera.
- Zer dala-ta orrenbesteko tartea?
- Ez baitakigu urrutitik ere zenbat geran. Utsarte ortan izango dugu egia nonbait, baiña tarte zabal ortako zein tokitan egia dagoenik jakiteko biderik ez dugu arkitu. Ipar Ameriketako zensuen orde zerbait jakingo ote dugun ibiliak gaituzu, baiña zensu hoietan euskaldunak "Spanish" edo "French" bezela agertzen direnez, euskaldunok zenbat geran ezin jakin.
- Eta zertan ari dira lanean?
- Artzantzan asko; zur lanean batzuk; Banku lanean ere bai, diruetxe oietako zuzendaritza asko, euskaldunen eskuetan dago eta.

- 5 -

- Gatozen berriz emengora -diot-: Ipar Ameriketara erriratzea zoazen ontan zer asmo berri daramazu?

- Orrenbeste bihozketeta eta oroipen!... Erria, emakorra arkitu dut oso, eta langille; batez ere baserritarra.

- Zerorri nekazaritzan (University of Idahoko *B.S. in Agriculture*, edo Lurgintzako Injenieroa) ikasia zeranez, zer diozu gure baserriaz?

- Euskal Erriko baserritarra egiten ari den lanak arrituta nauka. Lan asko eta ondo egiten du. Neroni belarra ebaki eta jasotzeko lanetan laguntzen ibilia nauzu, eta ongi ikusi dut. Nekazaritza neketsua da emen, batez ere lur aldapatsu ugari dutelako. Nere ustez, makina ariñak jarri behar lirake lanean baserrian. Gaiñontzekoan, lehen egiten zan modu berean egin behar da gaur ere asko eta askotan, oraindik biderik onena lehengoa delako; lurra ondo (ain ondo) lantzen du emengo baserritarrak! Zuhaitz-aldatze lan aundiak ere egiten ari dira Bizkaian gaur, neronek ikusi dudanez, eta gizon oiek lanean ikusiaz pentsatu dut behin baiño gehiagotan Ipar Amerikarrek ez dutela oien lan erdirik (eta ain *ondo* ere) egiten...!

-Behar ere ez, noski -diot nik.

-Baliteke, baiña nola-nahi Euskal Erriko baserritarra goi maillako langillea duzu; eta emakumeak dirala merio, ikusi dut baserri txukun eta polit franko egun oietan; asko gustatu zait baserria.

- 6 -

- Eta gure beste erri-kulturaz zer diozu?

- Zoragarria; ain sakon eta indartsua sentitu dut. Ez da iñolatan ere galtzen utzi behar! Aldaketak beharko dira, noski; geldi dagoen ezer ez da bizi-ta baiña millaka urtetan iraun duen zain arrigarri ortatik ez du Euskal Erriak eten behar, ilko da-ta... Gaiñera, beste errientzat ikusgarri eta jakingarri dela derizkiot, eta erakusten ahalegindu behar dugula guziok.

- Ipar Ameriketara ezagutzen ahal gaituzte?

- Sakonean behar bada ez; ala ere, kanpotik emen uste baiño gehiago bai. Ni joan zai egongo da jende asko emengo nere inpresioak jakiteko, eta Boise-n dugun *Euskaldunak Incorporatek* (!! eusko-etxean itzalditxo bat emango diet. Ipar Amerika eta Euskal Erriaren artean elkartasun gehiago izaten saiatu behar dugu, elkar obeto ezagutzeko eta elkar obeto laguntzeko. Badugu an dantza-talde eder bat eta ezagunak dira Ipar Ameriketako toki askotan. Igaz, Ipar Ameriketako Gobernadore guzien billera batean oso txalotuak izan ziren; dantza oiek erakusten duten gizatasuna eta indarrak arritzen ditu gehien. New York eta Seattle-go mundu-ferietan ere dantza egiñak dira gazte oiek. Baditugu gure artean zur langille on-onak ere, eta aien eskulanak (apaingarriak, atek eta muebleak direla) salpide aundikoak dira. Estaduko uri-buruan dagoen *Boise State Collegen* baditugu euskera klaseak, eta euskaldunen seme-alabak (baita Unibersidadeko beste ikasle batzuk ere) ikasi nahiz ari dira lanean.

- 7 -

- Orain zerorretzaz itzezin egidazu: politika-lanetan zer asmo dituzu?

- Batek ez daki gerora zer etorriko den. Ala ere, 1973garren urtean oraingo *Secretary*-tza amaitzen dudanean baliteke Gobernadoretzarako presentatzea, edo Ipar Ameriketako Kongreso edo Senadoretzaren billa lanean jartzea; hau geroak esango du... (eta ondoan isilik dagoen emazteari begiratzen baitio, onek zer den galdetzen dio, eta Pete-k azken esandako itzak itzultzen dizkionean, neroni naiz Cenarrusa andereari galdetzen asten naizena:

- Zer derizkiozu?

- Ba, Pete-k bere bideari jarraitu behar diola, eta beti egin dudan bezala (senarrak baietz-baietz esaten dit buruaz) aurrera ere bere ondoan izango nauela pozik.

- Eta zuk nola ikusten duzu gure erria? -galdetzen diot Fredra-ri.

- Bi gauza aipatu nahi ditut batez ere: *bat*, jendeak oso arrera maitakorra egin digula eta Pete euskeraz asten denean nortasun guztia nola aldatzen zaion ikusiaz neroni arrituta nagoala; askoz ere irekiagoa, anaikorra, sentitzen dut... Izkuntzak ba du mixterio izkuturen bat! Eta, *bi*: aukera on-ona izan dugula Euskal Erria bere auzietan, neketan eta itxaropenetan ezagutzeko, ikastoletako buru egiten duten batzuekin, andereñoekin, dantzariekin, abeslariekin (*Ez dok amairu*, batez ere), izkuntzalariekin (Euskaltzaindian) eta beste garrantzi aundia duten erri zatiekin artu-eman biozkor bat izateko aukera on-ona izan baitugu, eta ikasitakoak gogoan izango ditut beti.

- A!, bada esan nahi nuen beste zerbait -dio Pete-k- Muñitibarren ezkontza batera ere joan giñela. An ezkondu zen Begoña Zenarruzabeitia, baserrian ezkongai geratzen zen nere lehengusua, eta egokiera ontan entzun nuen lehenengo aldiz euskeraz esandako meza, eta aurtzarako mundu urruti eta sakon batera nolabait eraman ninduen...

- 8 -

Alaxe joan zaizkigu, bihotz-ikututa, Cenarrusatarrak Euskal Erritik. Ai, gure erriko iturritik urten eta mundu zabalera ixuri diren bi milloien euskotar-odolak olen arnasari balu!!